

СТИЛІСТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ У РОМАНІ «КЛАВКА» МАРИНИ ГРИМИЧ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (44)

УДК 811.161.2'373.2 423

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).78–83

Вегеш А. Стилiстична значущiсть лiтературно-художнiх антропонiмiв у романi «Клавка» Марини Гримич; кiлькiсть бiблiографiчних джерел – 10; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стилістичних можливостей літературно-художніх антропонімів, що функціонують у романі «Клавка» відомої сучасної української письменниці Марини Гримич. Подається опис найменувань персонажів, визначається їх стилістична значущість у сюжетному розгортанні. Звернено увагу на роль прізвиськ та умови їх виникнення; розкрито етимологічне значення (внутрішню форму) літературно-художніх антропонімів. Доведено, що літературно-художні антропоніми в романі «Клавка» Марини Гримич – найважливіші лексичні елементи, які мають найрізноманітніші смислові та емоційні наповнення, супроводжуються конотаціями та різними асоціаціями, характеризують персонажа за національним, соціальним походженням, створюють певну емоційну тональність, указують на стосунки між героями, відображають авторське ставлення до поіменованого персонажа. Власні назви персонажів як мовні одиниці, які не лише називають, але й характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменниці, багатство її мови, особливості стилю.

Ключові слова: апелятив, етимологія, літературно-художній антропонім, прізвисько, промовистість, розмовний варіант, характеристичний потенціал.

Постановка проблеми. Невід’ємним елементом художнього тексту є власне ім’я персонажа. Літературно-художні антропоніми є важливою складовою твору, адже саме в назву героя автор укладає величезний характеристичний потенціал, нанизує численними аналогіями, символічністю, конотаціями. Детальний комплексний аналіз літературно-художньої антропонімії певного періоду дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості творення власних назв персонажів й окреслити інтегральні та диференційні тенденції в розвитку літературно-художньої антропонімії, зумовлені естетичними та іншими екстралінгвальними чинниками. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що вивчення власного імені героя потребує особливої уваги, а ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів із роману Марини Гримич «Клавка» відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики.

Аналіз досліджень. Українська літературна ономастика поповнилася значною кількістю праць, присвячених питанням термінології (Ю. Карпенко, О. Карпенко, Л. Белей, В. Калінкін, М. Торчинський, Н. Колесник та ін.). Дослідження функціонально-стилiстичних особливостей лiтературно-художнiх антропонiмiв творiв українських письменникiв вiдобразилися в дисертацiйних роботах та величезнiй кiлькостi наукових статей (Е. Боева, Н. Бербер, Т. Гриценко, Г. Лукаш, Л. Кричун, О. Климчук, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколоздра, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін.).

Власні назви героїв із романів Марини Гримич уже були предметом нашого зацікавлення. Ми дослідили функціонування літературно-художніх антропонімів з її романів «Ти чуєш, Марго?..», «Варфоломієва ніч», «Магдалинки», «Егоїст», «Мак червоний в росі...», «Фріда» [Вегеш 2006]. Авторка

вміло підбирає назви для своїх персонажів, вдивляється в етимологію того чи іншого оніма, який у тексті роману отримує стилістичне наповнення.

Метою нашої статті є дослідження стилістичної значущості літературно-художніх антропонімів з роману «Клавка» Марини Гримич, наше **завдання** – виявити всі літературно-художні антропоніми, з’ясувати їхнє енциклопедичне та смислове навантаження, визначити роль онімів у творчому задумі автора.

Методи та методика. Методи дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який потребує системного підходу і використання традиційного описового методу і його основних прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення. Функційне навантаження літературно-художніх антропонімів визначено методом контекстуального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Новий роман «Клавка» відомої української письменниці Марини Гримич привернув увагу не тільки до динамічного розгортання сюжету, але й до літературно-художніх антропонімів. Події, які описує авторка в романі, відбувалися у Спільці письменників України повоєнного часу. Тому, зрозуміло, у творі знаходимо багато реальних антропонімів цілком реальних людей. Але все літературне життя повоєнного Києва є лише тлом, на якому основне місце відводиться головній героїні – Клавці.

Ми вже не раз зазначали, що назва твору є головним компонентом його ономастичного простору. Відомий ономаст Ю. Карпенко писав: «Заголовок – це власне ім’я, до того ж дуже специфічне і більш того – це, можна сказати, найголовніше власне ім’я художнього твору...» [Карпенко 2008, с. 260]. Е. Боева зазначає: «Назва твору містить інформаційний смисл, оцінний компонент, що сприяють розкриттю теми, ідеї, художнього задуму автора. Роль заголо-

вка як першого знака художнього твору є надзвичайно вагомою і зумовлює його першорядне значення» [Боева 2019, с. 332].

Варто звернути увагу на те, що роман названий не просто іменем головної героїні, а його розмовним варіантом. Чому саме розмовний варіант імені Клавдія авторка винесла в назву роману? Вдалу відповідь на це запитання дає Андрій Любка. Він зазначає, що «Клавка» є найпопулярнішим, «безумовно хітом», «якщо йдеться про книжки українських авторів». А секрет успіху є також у «вдалій назві» твору. «Адже «Клавка» – історія про секретарку Клаву, а в наші дні так частіше називають клавіатуру, а не людей; словом, ім'я героїні ідеально злилося з її сюжетною роллю» [Любка 2019]. 26-річна дівчина Клава працює секретарем у Спілці письменників України. Вона, як і кожен секретар, знає про всіх спілчан геть усе («*А от новин у секретарки Спілки письменників Радянської України Клавдії Блажкевич завжди було хоч відбавляй! У спілчанській приймальні на машиністку не звертали ніякогісінької уваги, вона була «порожнім місцем»... Але вона була «навчена»: донька ворога народу як-не-як*» [Гримич 2019, с. 10–11]). Головне її завдання – друкувати тексти, з чим вона дуже добре справляється, адже вона грамотна і досвідчена друкарка. Усе майже її свідоме життя присвячене цій роботі. Не випадково на обкладинці роману зображено дівчину за друкарською машинкою. Виходить, що Клавка сидить за клавіатурою («*...тоді з переляку різко опустила голову, втупилась у клавіатуру машинки й енергійно забарабанила по клавішах*» [Гримич 2019, с. 25]). Напрошуються відповідні висновки, що героїня отримала ім'я за професією, родом занять. Але спробуємо заглянути в етимологію імені. Ім'я Клавдія походить із латинської мови від імені Клавдій і означає «кульгавий», «кривий» [Трійняк 2005, с. 176]. Доонімне значення імені не розкривається в тексті роману буквально. Героїня не була кульгавою, хоча «спотикається» часто в житті. Проте вона живе з сусідом-інвалідом дядею Гаврилом, у якого дерев'яний протез.

Розмовна форма імені Клавдія фігурує на сторінках роману досить часто. Так її називають друзі, колеги, письменники. Героїня розуміє, що існує прірва між нею і письменниками, і використання імені Клавка лише вказує на її місце у Спілці, у соціумі. Таким чином, цей літературно-художній антропонім, з одного боку, можемо зарахувати до соціально значущих («*Ох, це її «Клаво» – багато гірше від будь-якого «Товаришко Блажкевич, ви знову порушили трудову дисципліну!*» [Гримич 2019, с. 3]). Але, з другого боку, літературно-художній антропонім Клавка є експресивно-оцінним, тут має місце здрібно-пестлива конотація та об'єктивна зменшеність. Сама героїня теж себе так називає («*По суті, вона, Клавка, сама-одна в цьому світі. І їй просто хочеться, щоб тось міг її підібрати машинною після роботи, завезти у ресторан, налити шампанського, нагодувати людською вечерєю...*» [Гримич 2019, с. 262]). Не варто забувати, що так свою героїню називає автор, а вона симпатизує їй,

тому цей вибір пов'язаний із художнім задумом і є елементом образної структури літературно-художнього тексту.

Письменниця Прохорова звертається до Клави і більш пестливими формами називання: *Клавочко, Клавуся*, що вказує на приятельське позитивне ставлення до неї. Рильський використовує розмовний варіант звертання Клавцю. Коли Єлизавета Петрівна представляє Клаву Баратинському, то використовує тричленну форму називання: «*... це Клавдія Дмитрівна Блажкевич, мій особистий секретар і друг. Клавка від задоволення почервоніла. Від таких слів й самооцінка виростає до неможливості. Бути другом і секретарем (нехай навіть неофіційним) Прохорової – це великий комплімент*» [Гримич 2019, с. 61]. Мало того, її ж назвали так, як називали всю еліту Спілки, гордитися було чим. Під час знайомства з Баклановим Клава все ще невпевнено представляється: «*Клава... Клавдія Дмитрівна...*» [Гримич 2019, с. 100]. Дуже часто Клавка дає сама собі оцінку, називаючи себе різними апетливами: «*Язиката Хвеська я, а не секретарка!*» [Гримич 2019, с. 148]; «*От недаремно кажуть: баби дури... От і вона виявилася такою самою дурепою!*» [Гримич 2019, с. 154]. Уже звична форма називання Клавка сприймається самою героїнею нормально, ніж як панібратське Клавусяк. Так її назвав Бакланов: «*Клавусяк, морозива? – перепитав*» [Гримич 2019, с. 270]. І від цього звертання їй стало погано, її охопила «вселенська туга».

М. Гримич використовує і терціальні літературно-художні антропоніми – запозичення назв міфичних героїв. Красунею-Несміяною називає Клаву Нелю Мусіївну та Бакланов. Клава називає себе Персефоною, коли опиняється в кабінеті Бакланова (лігві Аїда) («*Асоціація з Персефоною, що несподівано виникла в голові, викликала в неї внутрішнє відчуття приреченості: Аїд зробив свій вибір, і від нього, як і в давньому грецькому міфі, їй нікуди не подітися. Головне бути розумною Персефоною, а не тупою бабою*» [Гримич 2019, с. 242]. «*Та Клавка сьогодні зайшла в кабінет «Аїда», а ця, нова Клавка вийшла з нього Персефоною... Ну, якщо й не Персефоною, то принаймні майже Персефоною*» [Гримич 2019, с. 250]). Персефона – донька Зевса і богині Деметри. Якщо брати до уваги, що ім'я по батькові у Клавки – Дмитрівна, то, як бачимо, і тут не обійшлося без промовистості. Власна назва виступає джерелом інформації про денотата. Відомий ономаст Л. Белей писав: «Найпоширенішим засобом реалізації інформативно-характеристичної функції літературно-художнього антропоніма виступає його внутрішня форма, яка нерідко розкривається чи конкретизується в тексті твору» [Белей 2002, с. 26].

Неабиякий характеристичний потенціал має також і прізвище героїні. Ми зацікавилися походженням прізвища Блажкевич і, черпаючи відомості з історико-етимологічного словника «Слов'янські особові імена українців» Павла Чучки, знайшли інформацію, що утворитися воно могло від слов'янських імен Блаж, Благ, Благо, Блаж-

ко, що походять від прикметника «благий, добрий». П. Чучка констатує: «Р. Осташ особове ім'я Блажко відносить до автохтонних слов'янських (Осташ До 529). За Л. Белеєм, воно є похідним від котрогось із імен-комполит зразка Благомир, Благослав (Белей 55). М. Худаш та М. Демчук виводять це ім'я з прикметника *благий* (X – Д 25). М. Шимундич хорватське ім'я Блажко кваліфікує як розмовний відповідник повних імен *Blaz, Blagoljub* (Sim 398), а М. Гркович серб. ім'я Блажко розглядає як дериват імені Блажо» [Чучка 2011, с. 58 – 59]. Ми знаємо, що Клавка дуже добра: помагає Еммі, дядь-Гаврилу, колегам. Прізвисько розкриває характер героїні. Але прізвисько могло походити від слова *благо* – «добро, щастя... все те, чого потребує людина в житті» [ВТССУМ 2005, с. 86]. Клавка мріє про хороше життя, про «кардинальну зміну життя» у ролі дружини номенклатурного посадовця: «*Скоро вона – подобається їй це чи ні – стоятиме по інших бік барикади... Навряд чи вона тепер працюватиме секретаркою. З її освітою, досвідом, а головне – становищем у суспільстві – їй пасуватиме робота редактора товстого журналу. Або видавництва*» [Гримич 2019, с. 277]. Та не судилося Клавці таке щастя, бо її оточувала дійсність, «від якої вона постійно тікала, ховаючись у книгах, політах, спілках, на ірпінських дачах, в цеховських кабінетах» [Гримич 2019, с. 332].

Повною протилежністю Клавці є письменниця Прохорова. Їх різнять як і становище в суспільстві, так і найменування. З перших же сторінок роману Прохорова справляє враження «залізної леді» («*Зараз Єлизавета Петрівна відчинить двері з крижаною маскою на обличчі і здавленим голосом промовить: «Доброго ранку, Клаво, проходите, будь ласка!»*» [Гримич 2019, с. 3]). У її манері поведінки, веденні розмови відчувався аристократизм. А ім'я та ім'я по батькові Єлизавети Петрівни викликають асоціацію з російською царицею. У перший день знайомства для Клавки вона була «*ніби королева з якоїсь соціалістичної казки (що їх, до речі, сама й писала): в формі, погонах, з орденом і медалями на грудях... А головне – в лискучих армійських чоботах*» [Гримич 2019, с. 25]. З тексту дізнаємося, що «*Єлизавета Петрівна мала зразкове походження, про яке тільки міг мріяти будівник соціалізму, – пролетарське, не те, що Клавка – з «гнилої» технічної інтелігенції. А Прохорова не просто з робітничого класу, а з пролетарської династії. З її автобіографії Клавка знала, що вона ще підлітком працювала на заводі «Більшовик», а її батько на початку ХХ століття очолював знаменитий марксистський гурток «Союз за визволення робітничого класу». Єлизавета Петрівна була членом ВКП(б) У і фронтовичкою, вона повернулася в Київ рік тому, у 1946-му, з орденом та медалями*» [Гримич 2019, с. 19]. Первісне значення прізвиська та імені по батькові неабияк розкривається в тексті роману. Прізвисько Прохорова походить від імені Прохор, що в перекладі з грецької мови означає «танцюю спереду», «керую танцем» – керівник хору, диригент» [Трійняк 2005, с. 307]. Вона – душа компанії, вона

вміє керувати, направляти в потрібне русло. Ім'я по батькові Петрівна теж промовляє, адже в перекладі з грецької мови Петро – «скеля», «камінь» [Трійняк 2005, с. 292]. Сама героїня про себе каже: «*Хіба ви не знаєте: Прохорова – кремій!*» [Гримич 2019, с. 286]. Вона вміє зберігати таємниці, зайвого не скаже нічого, у цьому не один раз переконалася Клавка: «*...як побачила за його спиною кам'яний вираз обличчя Єлизавети Петрівни і її приставлений до губів палець, як на плакаті «Не болтай!»*» [Гримич 2019, с. 65]. Прохорова допомагає Клавці з вибором кавалерів, але не радить рівнятися на неї: «*На мене, дівчинко, не рівняйся. Я в особисто-му житті пройшла і Крим, і Рим, і мідні труби!...*» [Гримич 2019, с. 119].

Клавка опиняється в центрі любовного трикутника: з одного боку – підстаркуватий працівник ЦК, який, може, і є «Великим інквізитором української літератури», а з іншого – молодий письменник, що тісно співпрацює з КДБ. Уперше з Борисом Андрійовичем Баратинським Клавка зустрічається в Прохорової. Там вона зрозуміла, що це ВІН: «*Ні, це не був «полковник Прохорової», це була її, Клавчина, «судьба»: «орел» і «грудь в орденах!»*» [Гримич 2019, с. 60]. Клавка зачарована Баратинським: «*І як тільки зазвучав голос Баратинського, світ для Клавки перевернувся з ніг на голову. Ліричний тенор з ненав'язливою оксамитинкою наповнив її по самі віңця, скрутив її гамівною сорочкою і залоскотав під ложечкою. І все це водночас*» [Гримич 2019, с. 85 – 86]. Наповнив силою, обгорнув, як вітер, не випадково ім'я Борис тлумачиться як «північний вітер» [Трійняк 2005, с. 51]. «*А Борис був не сякий-такий. Він був красивий і успішний. І це подвійне чудо. Красень, бойовий офіцер, письменник...*» [Гримич 2019, с. 88]. Але Клавка дізнається, що «*Баратинський – гебешник. І який би щедрий він не був, і якою б чарівною не була його посмішка – це не міняло справи*» [Гримич 2019, с. 94]. «*Тому головою Клавка розуміла: його краще остерігатись*» [Гримич 2019, с. 95].

І Баратинського, і Бакланова Клавка спочатку називає займенником ВІН. М. Крупа зазначає: «Займенник позначає особу у тих фрагментах тексту, у яких зміст передає опис глибоко прихованих, інтимних моментів психічного і духовного життя персонажа. Синтаксичні зв'язки займенника характеризуються співвіднесеністю з дієсловами стану, процесу (наприклад, хотіти, пам'ятати, знати, любити, чути, бачити)» [Крупа 2005, с. 346]. Для Клавки Баратинський (ВІН) – щось недосяжне, той, про кого вона мріяла («*...їй хотілося зустріти сучасного принца: героя війни, «грудь в орденах», бажано льотчика, так, щоб лише при погляді на нього «чолка встала»*» [Гримич 2019, с. 33–34]), Бакланов (ВІН) – теж недосяжне, чоловік, що обіймає високу посаду, представник ЦК, «крупна шишка» («*Невже це і є той «найголовніший штач»... Людина, що тримає пульс усієї української літератури? І невже я зараз у кабінеті цього звіра, здатного одним розчерком пера зруйнувати всі літературні авторитети?*» [Гримич 2019, с. 213]. «*Це було*

слово *мужчини*. ЙОГО слово» [Гримич 2019, с. 216]; «...все «забраковано» зверху – НИМ» [Гримич 2019, с. 221]). Баратинський для Клавки є орлом, мужнім, сильним, не випадково його ім'я по батькові Андрійович (Андрій – «мужній», «хоробрий» [Трійняк 2005, с. 33]). Баратинський-орел високо літає, та, на жаль, є і Бакланов (прізвище походить від назви птаха баклан – «водоплавний птах середньої величини звичайно чорного кольору (з металічним відблиском)» [ВТССУМ 2005, с. 56]), який хоч і малий, та в романі – «птаха ще вищого польоту». Промовистим є також ім'я та по батькові Бакланова – Олександр Сергійович, як у Пушкіна. Тому й зрозуміло, чому трунарем української літератури була людина з таким іменем: натяк на те, що російська література витісняла, знищувала українську («*Це він, – підказував їй Здоровий Глузд. – Бакланов – це ВІН. Трунар української радянської літератури*» [Гримич 2019, с. 238]; «*Це ВІН? Той, що примушує тремтіти українських радянських письменників, той, що робить їхнє життя нестерпним, той, що позбавляє їх сну і самоповаги?*» [Гримич 2019, с. 242]). Доонімне значення імені та імені по батькові розкривається в тексті: Олександр – «мужчина» – захисник людей» [Трійняк 2005, с. 261] (захищає соцреалізм), Сергійович від імені Сергій – «славний», «високоповажний» [Трійняк 2005, с. 335] (за рангом, місцем у суспільстві). Спочатку Бакланов видався Клавці і делікатним, й інтелігентним, і начитаним. Вона навіть думала, як буде називати його після одруження: «*Заміжжя – це коли це й треба називати його на «ти», це й якесь ніжне слово придумати... «Зайчик?», «Котик?» Ні. «Бакланчик»*» [Гримич 2019, с. 269]. Але згодом Клавка буде називати його Аїдом, Великим інквізитором, Трунарем, жовтим сморчком. Клавка ніяк не могла б подумати, що ця людина колись любила її маму.

Фігурують у тексті й криптоніми. Так, Прохорова називає прихильників Клавки першими буквами їхніх імен: «*А* – тобто *Александр Сергійович* (пряма як *Пушкін!*) і «*Б*» – тобто *Борис Андрійович*» [Гримич 2019, с. 118]; «*Але доля вирішила познущатися з тебе: вона тобі послала «А» і «Б» одночасно!*» [Гримич 2019, с. 119]. Криптоніми використовують, коли планують утаємничити, приховати справжні імена. На такі літературно-художні антропоніми ми натрапляли у творах Павла Загребельного (Пе-Пе, Юр-Юр, Яр-Яр («Брухт»)), Юрія Андруховича (Або, КаБо, Ок, ЮА («Тамниця»)), Василя Кожелянка (Ко Ше Лін, У. Чені («Тероріум»)) та ін. У М. Гримич вони функціонують як назви об'єктів у задачі з двома невідомими. І задачку цю має розв'язати Клавка, бо їй обирати супутника життя: «*А*» чи «*Б*».

У романі йдеться про події 1947 року, що відбувалися в Спільці письменників України, про Пленум, відомий в історії розгромом української літератури. М. Гримич вимальовує постації українських класиків, їхню нелегку роботу і вміння виживати в надскладних умовах. Ми звернули увагу, що в романі названі майже всі письменники того часу, комусь приділено більше уваги, комусь менше. Майже всі

письменники в романі мають тричленну форму називання. Тих, із ким Клавка тісно співпрацює, називає на ім'я та ім'я по батькові: Максим Тадейович, Андрій Самійлович, Олександр Євдокимович та ін. Малишко повернув Клавку в секретарське крісло, вона його обожнювала. Баратинський називає його майстром слова: «*Малишко ставить до мови не як до набору слів у правописі чи в словнику, а як до живої матерії, живого організму!.. Малишко – великий експериментатор. Письменники такими і мають бути. Хто, як не вони повинні експериментувати з мовою? І навіть тоді коли якась словесна новинка не приживеться в мові, вона залишиться цінною тим, що стала інструментом у руках майстра...*» [Гримич 2019, с. 282]. Клавка також гарно відгується про Рильського: «*Та й з Максимом Тадейовичем завжди було затишно*» [Гримич 2019, с. 23]. Прохорова називає його слоном, Неля Сіробаба каже, що він старий зубр – велика і сильна постать української літератури. Ми звернули увагу, що доонімне значення імені та імені по батькові Рильського розкривається в тексті. Максим («найбільший» [Трійняк 2005, с. 206]) Тадейович (від Тадей – «божий дар» [Трійняк 2005, с. 372]) обіймав високу посаду, тому був найвеличнішим та найбільшим, але мав дар від Бога: гарно писав. Баратинський про Рильського: «*Знаєте, я люблю Рильського за те, що у нього все правильно, все бездоганно, у відповідності і з законами мови, і з законами естетики – так, як і має бути... В нього все виміряно, виважено, досконало. Він ніколи не пропустить стилістичної неохайності. У нього кожен вірш – як кристале-вий келих...*» [Гримич 2019, с. 282–283]. Натрапляємо на цікаве порівняння Рильського з Дон Кіхотом: «*Худорлявий Максим Тадейович завжди був у парі з Ваганом Маміконяном, як Дон Кіхот зі своїм вірним Санчо Пансою*» [Гримич 2019, с. 59]. Маміконян вів фінансові справи Спілки, був її відповідальним секретарем. «*Ось прийшов Максим Тадейович. Біля нього стоїть його вірний Санчо Панса Ваган Маміконян. Точно про нього кажуть: Ваган Ресторанович. Він, як зазвичай, з пухким портфельчиком, в якому, подекуди, завжди є напоготові пляшка коньяку*» [Гримич 2019, с. 199]. Рильський отримує прізвисько за зовнішнім виглядом, Маміконян – за те, що був вірним другом та професіоналом своєї справи. Корнійчук має прізвисько Головний (як керівник, голова).

Більшість найменувань письменників виконують номінативну функцію. До деяких М. Гримич подає авторську характеристику. Напр.: Авром Вевюрко («*був такий відомий єврейський драматург... До речі, на їдиш це слово, як і в українській, означає вивірку. І сам він по життю був як вивірка. Крутився, як білка в колесі... І, здається, навіть колись друкувався під псевдонімом Белка*» [Гримич 2019, с. 12]). Авторка привертає увагу до зміни прізвищ, коли євреї «маскувалися під українців та росіян: «*Ілля Кацнельсон – Стебун, Гольдфайн – Гордєєв, Блюмкін – Городської*». Клавка розмірковує: «*Письменникам часто хочеться прикрасити літературне ім'я. І не лише єврейським. Серед*

українських – також: Панченко став Панчем, Губенко – Остапом Вишиною, Башмак – Башем, Мойся – Іваном Ле» [Гримич 2019, с. 163 – 163].

Роман «Клавка» не є історичним, тому тут є і вигадані письменники: Прохорова, Глухенький, Сіробаба. Літературно-художній антропонім Іван Порфирівич Глухенький має неабиякий характеристичний потенціал. Прізвисько героя піддається авторській грі («Он Іван Порфирівич, дарма, що Глухенький, усе чує, що відбувається за стінкою у Єлизавети Петрівни» [Гримич 2019, с. 256]; «Тільки цсс! За стіною великі «глухенькі» вуха! – попередила Єлизавета Петрівна» [Гримич 2019, с. 288]). Відчитуємо натяк на те, що герой міг підслуховувати, а може, й доносити. Клавка називає його Змієм Гориничем, коли від нього несе «гарячим духом самогону». Павло Минович Сіробаба «милій-милій Сіробаба» – «чоловік найкращої подруги Єлизавети Петрівни Нелі Гершко», якого Прохорова називає просто Пашею, Пашечком. Такі називання вказують на приятельські стосунки між героями. Дружину Сіробаби називали Сіробабиною. Вона сама жартує над прізвиськом чоловіка, коли Прохорова каже: «Та просто зло бере! Здавалось би, я – баба бабою, ти – баба бабою... – А точніше, Сіробаба – Сіробабою...» [Гримич 2019, с.144]. Прохорова називає її Нелькою, Сіробабкою, вони були парочкою «нерозлийвода», Клавка називає фурією (як і Єлизавету), відьмою (могла вгадувати). Дружину Глухенького називали здрибно-пестливо Олечкою, дружину Малишка – Маечкою. Дружина Сосюра мала прізвисько Мура – скорочення від Марія Сосюра. Лише дружину Рильського називали, як і він сам, Катериною Миколаївною. Знаходимо й інші пестливі форми називання: Андрюша, Гаврюша, Валюшка, Максюша, Ванічка. Вони є запозиченнями з російської

антропонімії системи, яка суттєво тоді впливала на український антропонімікон. Вважалося, що такі називання є міськими і протиставлялися називанням мешканців сіл. У романі знаходимо розмовні варіанти з українськими антропоформантами: Костик, Максимко.

Мала Клавка «названу сім'ю»: Емму Германівну та дядь-Гаврила. Емма Германівна Бруслевська – «сліпа пенсіонерка», «колишня вихованка Інституту благородних дівочих», учителька музики «із бувших». У свої 52 роки, як каже Клавка, вона «справжня руїна», не пестило її життя. Вона має тричленну форму називання, що було характерно для найменування аристократів. Літературно-художній антропонім дядь-Гаврило асоціюється з самим персонажем. Герой – бойовий офіцер, герой війни, але ветеран-інвалід (без ноги). Повне називання *дядя Гаврило* авторка не використовує, а розмовний варіант *дядь*. А оскільки дядь ще й через дефіс, то виходить якась причепа, як протез у персонажа.

Висновки. Отже, М. Гримич уміло добирає найменування для своїх персонажів. Серед усього розмаїття назв героїв роману «Клавка» маємо первинні (авторські неологізми, орієнтовані на загальнонаціональний антропонімічний узус), вторинні (із найменувань реальних людей), терціальні (запозичені з Біблії, фольклору, художніх творів) літературно-художні антропоніми. Авторка вдивляється в етимологію назв, подає авторську характеристику, долучає варіанти, придумані іншими персонажами. Як розмовні, так і офіційні варіанти можуть мати різні конотації та асоціації, характеризувати героя. Усі літературно-художні антропоніми роману працюють на ідею, на сюжет і становлять цілісну систему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.
2. Боева Е. Функційна епістема заголовчих комплексів у художньому мовленні Ольги Кобилянської. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Збірник наукових праць. Випуск 71. Частина II. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. С. 332–344.
3. Вегеш А. Літературно-художні антропоніми в романах Марини Гримич. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Відп. ред. І.В. Сабадош. Випуск 10. Ужгород, 2006. С. 5–9.
4. ВТССУМ. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Гримич Марина. Клавка. Роман. Київ: Нора-Друк, 2019. 336 с.
6. Карпенко Ю.А. Заглавия призведений В.П. Катаева (ономастические наблюдения). *Літературна ономастика*: зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. С. 259–266.
7. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с.
8. Любка Андрій. «Клавка» – історія про травмоване суспільство. Газета «День» 12. липня 2019 р. day.kyiv.ua зверн. 22. 11. 19.
9. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
10. Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. 432 с.

REFERENCES

1. Belei L. (2002) Nova ukrainska literaturno-khudozhnia antroponiimiia: problemy teorii ta istorii [New Ukrainian literary anthroponomy: problems of theory and history]. Uzhhorod. 176 s. [in Ukrainian].
2. Boieva E. (2019) Funktsiina epistema zaholovchykh kompleksiv u khudozhnomu movlenni Olhy

Kobylianskoï [Functional episteme of title complexes in the artistic speech of Olha Kobylyanska.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia filolohichna*. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 71. Chastyna II. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. S. 332–344 [in Ukrainian].

3. Vehesh A. (2006) Literaturno-khudozhni antroponimy v romanakh Maryny Hrymych [Proper names of the literary heroes in the novels by Maryna Hrymych]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* (Zbirnyk naukovykh prats). Vidp. red. I.V. Sabadosh. Vypusk 10. Uzhhorod. S. 5–9 [in Ukrainian].

4. VTSSUM – Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy (z dod. i dopov.) (2005) [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with additions)]. [Uklad. i holov. red. V.T. Busel]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian].

5. Hrymych Maryna (2019) Klavka. Roman [Klavka. Novel]. Kyiv: Nora-Druk, 2019. 336 s. [in Ukrainian].

6. Karpenko Yu. A. (2008) Zhlavyia pryzyvedeny V.P. Kataeva (onomastycheskye nabliudeniya) [Titles of the writings of V.P. Kataev (onomastic observations)]. *Literaturna onomastyka: zb. statei*. Odesa: Astroprynt. S. 259–266 [in Ukrainian].

7. Krupa M. (2005) Lihvistychnyi analiz khudozhnoho tekstu [Linguistic analysis of literary text]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. 416 s. [in Ukrainian].

8. Liubka Andrii. (2019) «Klavka» – istoriia pro travmovane suspilstvo [«Klavka» – a story about a traumatized society]. *Hazeta «Den»* 12. lypnia 2019 r. day.kyiv.ua zvern. 22. 11. 19 [in Ukrainian].

9. Triiniak I.I. (2005) Slovnyk ukrainskykh imen [Dictionary of Ukrainian names]. Kyiv: Dovira. 509 s. [in Ukrainian].

10. Chuchka P.P. (2011) Slovianski osobovi imena ukraintziv: istoryko-etymolohichni slovnyk [Slavic personal names of Ukrainians: historical and etymological dictionary]. Uzhhorod: Lira. 432 s. [in Ukrainian].

STYLISTIC SIGNIFICANCE OF THE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN MARYNA HRYMYCH'S NOVEL «KLAVKA»

Abstract. The article is devoted to the study of stylistic possibilities of the proper names of the literary heroes that function in the novel «Klavka» by the famous modern Ukrainian writer Maryna Hrymych. The relevance of our study is due to the fact that the study of the hero's own name requires special attention, and a thorough analysis of the proper names of the literary heroes in the novel «Klavka», written by Maryna Hrymych, opens opportunities for further generalizations in the field of linguistic and stylistic issues.

The aim of our article is to study the stylistic significance of the proper names of the literary heroes in the novel «Klavka» by Maryna Hrymych, our task is to identify all proper names of the literary heroes, to find out their encyclopedic and semantic loading, to determine the role of onyms in the author's creative idea.

A description of the names of the characters is given, their stylistic significance in the plot development is determined. Attention is paid to the role of onyms and the conditions of their appearance; the etymological meaning (internal form) of the proper names of the literary heroes is revealed. It is proved that proper names of the literary heroes in Maryna Hrymych's novel «Klavka» are the most important lexical elements that have various semantic and emotional contents, are accompanied by connotations and various associations, they characterize the character by national and social origin, create a certain emotional tone, indicate the relationship between the characters, reflect the author's attitude to the named character. The proper names of the characters as linguistic units that not only name but also characterize the denotations, together with other units reflect the creative thinking of the writer, the richness of his language, and peculiarities of style.

Among the variety of names of the heroes in the novel «Klavka» we have primary (author's neologisms focused on the national anthroponymic usus), secondary (from the names of real people), tertiary (borrowed from the Bible, folklore, literature) proper names of the literary heroes. All proper names of the literary heroes in the novel work on the idea, on the plot and form a holistic system.

Keywords: appellative, etymology, proper name of the literary hero, nickname, eloquence, colloquial variant, characteristic potential.

© Вегеш А., 2020 р.

Анастасія Вегеш – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; orcid.org/0000-0003-0430-2447

Anastasia Vehesh – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; orcid.org/0000-0003-0430-2447